

ГАЗЕТА МАТНИНИНГ УМУМИЙ ВАЗИФАЛАРИ

Г. Лолаева¹

Аннотация:

“Газета дунёда, мамлакатда, шаҳарда содир бўлаётган барча воқеаларни қисқа-қисқа акс эттирадиган ва кўзга кўринадиган “ижтимоий ҳаёт парчаларига – фактлар, воқеалар, ҳодисалар, шахсларга ўз талқинини берадиган “кўзгудир” . Газета матнининг кўп вазифалилик хусусиятига эга бўлиб, улар информатив, номинатив, интегротив (боғловчи), реклама, графиклар билан ажратиш, композиция, баҳоловчи экспрессив сингари асосий вазифалари ажралиб туради. Газетанинг матнини идрок этишнинг ўқишгача, ўқиш пайтида ва ўқишдан кейин каби босқичларига қараб турли вазифаларни бажаради.

Калит сўзлар: услуб, газета, муқова, матн, анализ, лингвостилистик восита, мажозий ифода, лисоний бирликлар, информатив вазифа

doi: <https://doi.org/10.2024/gmsjzh62>

Газета матнларини ўрганишга бағишланган мавжуд илмий ишларни ўрганиш асосида, уларнинг мазмуни ва тақдим этилиш услубини инобатга олган ҳолда, инглиз матбуотида учрайдиган матнларнинг информатив вазифасини кенгроқ кўриб чиқиш асосида уларнинг таснифини қуйидагича беришга ҳаракат қиламиз.

1. Даракни англатувчи матнлар - кўпроқ янгиликлар учун ишлатилади. Ушбу матннинг хабар етказиш услуби моҳиятни хотиржам ҳамда содда тақдим этишдан иборат.

2. Матнни – қайд қилиш. Бугунги кунда вазиятни ёки одамларнинг тавсифларини аниқ “номлаш” репортажлар ҳамда портрет интервьюлари учун кўпинча истеҳзо ёки ўйин оҳангида ишлатилади.

3. Матн – резюме ёки шу кабилар ҳақида маълумотлар бериш. Истеҳзоли “изоҳли” резюме кам учрамайди. Бундай таркибли сарлавҳалар матнга шарҳ бериш учун қўшимча имкониятлар яратади.

4. Парадокс-матн. Бу сингари матнлар қизиқувчанликни уйғатади, ўқувчини ҳайратга солади ва баъзида тезкор, муҳим бўлмаган хабарнинг аҳамиятини сунъий равишда оширади. Парадокс-сарлавҳада интрига, шов-шув мавжуд. Бундай матннинг асосий вазифаси ўқувчининг эътиборини жалб қилиш, мақолага қизиқиш уйғотиш ва баъзан мақолада келтирилган материалнинг муҳимлиги ва аҳамиятини бўрттириб кўрсатишдир.

5. Матндаги исмлар, тадбир иштирокчиларининг номлари – бундан асосий мақсад матнга бўлган қизиқишни оширади. Яъни иўтирокчиларни

¹ Лолаева Гулнисо Гелдиёровна, Самарқанд давлат чет тиллар институти 2-босқич таянч докторанти

таништириш вазифаси. Бунда ҳам информацион вазифани бир йўналиши сифатида қаралади.

Ҳар бир газета матнининг ўзига хос хусусиятларини мавжудлиги, унинг бажарадиган вазифаларини ҳам турлича бўлишини англатади. Яъни газетани информацион функциясида келиб чиқиб турларга бўлинади ҳамда ушбу турланишнинг ўзига яраша махсус вазифалар билан таснифланади.

1. Хабар – номидан маълумки, жамиятдаги айни бир ҳодиса ҳақида маълумот бериш вазифа асосий ўринни эгаллайди.

2. Репортаж - айни бир кундаги ҳодиса жойида олиб бориладиган махсус сон. Бунинг асосий вазифаси ўқувчилар ҳодисага нисбатан тўғри фикр-хулосанинг шаклланишини таъминлаш, яъни жамиятдаги ўзгаришга инсонларни тўғри муносабатларини шакллантириш.

3. Ҳисобот – газета жанрининг бу тури орқали ҳодиса ва жараёнларнинг тугганини ва тўлиқ маълумотлар акс этган махсус ҳолати. Бунинг вазифаси ишдаги барча ёндашишларни аниқ кўрсатишдан иборат бўлади.

4. Интервью - бир шахснинг иштирок этишини ҳисобга оладиган бўлсак, бу ишнинг шахсий фикрлари ҳамда жараёнга бўлган ёндашувларини тушунишимиз мумкин бўлади.

Газета матнларида қўлланиладиган услублардан келиб чиққан ҳолда уларнинг вазифаси ҳам турлича бўлади. Бадиий услубда яратилган газета матнларида ўқувчининг бадиий йўналишдаги қизиқишларини янада кучайтиришга қаратилади. Публицистик услубда яратилган ҳар бир матннинг ўқувчиларнинг ёшидан келиб чиқиб ёндашишни англатади.

Газета кенга жамоатчиликни муҳим ахборотлар билан таъминлаб турувчи ахборот-манбаи ҳисобланади. Шу нуқтаи назардан, матнларнинг ўқувчиларга таъсир қилувчи кучини ҳисобга олган ҳолда матнларни яратиш жуда ҳам муҳим саналади.

Газета матни, бошқа матнлар каби, ўзига хос мулоқот ҳаракатидир, лекин унинг асосий хусусияти шундаки, унинг пировард мақсади нафақат ахборотни етказиш, балки ўқувчига маълум таъсир ўтказишдир.

Газета матнини тўлиқ ва ҳар томонлама таҳлил қилиш учун ижтимоий лингвистика, прагмалингвистика ва бошқа қатор фанларнинг маълумотларини ўз ичига олган комплекс ёндашув талаб этилади. Нутқга таъсир қилиш механизмларини, ёзувчининг ниятларини, адресат хусусиятларини, жой, вақт ва мулоқотнинг бошқа шартларини ҳисобга олган ҳолда нутқни қуриш усулларини ўрганиш муҳим рол ўйнайди, маълум бир нашрнинг мақсадли ўқувчиларига хос бўлган дунёнинг лингвистик тасвири ва дунё ҳақидаги дастлабки билимлар каби омилларни ҳисобга олган ҳолда.

Газета матнининг мақсади - жамият учун муҳим бўлган маълумотлар ёрдамида оммавий оғга таъсир қилишдир. Бундай матнларнинг ахборот функцияси ишонтириш функцияси билан бирлаштирилган, шунинг учун услуб хусусиятлари мантиқийлик, образлилик, эмотсионаллик, баҳолаш, жозибadorликдир. Ҳозирги даврда публицистика услуги замонавийлик йилномаси деб аталади, чунки у ҳозирги тарихни тўлиқ акс эттиради, у жамиятнинг долзарб муоммоларига - сиёсий, ижтимоий, маданий, маиший, фалсафий ва бошқаларга қаратилган.

Матннинг асосий вазифаси иқтибосни ўз ичига олган махсус лингвистик ва композицион воситалар тизими ёрдамида унинг таркибий ва композицион жиҳатида ифодаланади. Матн муаллифининг коммуникатив ниятини амалга оширишнинг бундай воситаларининг кўп даражали мажмуасини кўриб чиқиб, биз тадқиқотимиз мавзусини бир қатор институционал алоқа матнлари тизимидаги махсус функционал элемент сифатида тушундик. Қабул қилувчи матннинг ижтимоий мақсадини ўзида мужассамлаштирган, ўзгармас анъанавий тарзда белгиланган расмий-белги ва мазмунли ифода белгиларига эга, қабул қилувчи матннинг бошқа матнлар билан матнлараро алоқасини янгилашнинг аниқ усулидир. Газета нутқининг ҳар қандай жиҳатларини ўрганишга ёндашиш, бизнингча, оммавий ахборот воситаларининг лингвистик соҳасининг ушбу стилистик хусусиятларини ҳисобга олмасдан мумкин эмас. Бу замонавий рус тилини ривожлантиришнинг умумий тенденцияларини шакллантиришда оммавий ахборот воситаларининг катта роли билан боғлиқ ҳолда янада долзарбдир. Г.Я.Солганик таъкидлаганидек: “Газета тили улкан салоҳиятга эга ва адабий тилнинг бошқа турларига ва бутун жамиятга кучли таъсир кўрсатади”.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

[1]. Зуева Т.А. *Стилистика русского языка: Учебное пособие.* х Екатеринбург, 2008. 55 с.

[2]. Абдукаримова, А.А. *Публицистический стиль, его основные признаки и функции / А.А.Абдукаримова // Наука и технологии: шаг в будущее: Межвуз. сб. науч. ст. - Международный Казахско-Турецкий университет им. Ясави, Казахстан, 2008.*

[3]. Клушина Н.И. *Стилистика публицистического текста.* - М.: Медиа Мир, 2008. - 242 с. - С. 45

[4]. Cannon K.I. *Word structure.* Oxford: Oxford University Press, 1986. P. 236.

[5]. Akramova N.M., Akhmadjonova Sh.T. *Characteristic features of word formation of a newspaper article in English and Uzbek languages // Проблемы Науки.* 2020. №2 (147)